

LA INEFABLE CAUSA DEL DESENVOLUPAMENT MORAL
LA INEFABLE CAUSA DEL DESARROLLO MORAL
THE HOLY CAUSE OF MORAL DEVELOPMENT

*Bill Puka**

DOI: 10.7203/anuari.psicologia.18.2.271

Una moda psicològica

És una debilitat pròpia d'alguns camps d'estudi la que, després de debatre intensament un enfocament i a la fi esclarir part de la seua credibilitat, hi tendeix a desaparèixer del focus d'interés. Els investigadors passen a la següent novetat just quan la perspectiva presenta més força i amb ells se'n va la seua importància i popularitat. Únicament les perspectives poc aclamades queden assentades, integrades en el paradigma del camp, de manera proporcional a la seua validesa. Aquests estàndards són els que figuren als texts que s'ensenyen als seminaris d'investigació a mesura que s'avança al camp d'estudi.

Quan els treballs de Kohlberg sobre els estadis gaudien de menor suport i de major controvèrsia, s'explicaven i discutien àmpliament en la Psicologia Evolutiva. Fins i tot, s'exposava la seua teoria als instituts d'educació secundària, on els alumnes quedaven fascinats per les asseveracions sobre la universalitat dels estadis en totes les cultures, la qual cosa suggeria que els camins errants del nostre pensament a l'hora de deliberar els judicis estan secretament arrelats a la naturalesa humana. Com que el model d'estadis estava expressat biològicament, segons el qual l'adequació del raonament comportava una mi-

* Bill Puka, PhD*. Professor *Cognitive Science*. Dep. *School of Humanities, Arts and Social Sciences*. *Rensselaer Polytechnic Institute*. Correspondència: <pukab@rpi.edu i <http://pukab@rpi.edu>>.

Traducció: Maria Cunyat Agut. Adaptació: Marc Ant. Adell.

llor adaptació al context social, els estudiants percebien un vincle emocionant entre la moralitat i l'evolució. Fins aquell moment no havien sentit parlar sobre Herbert Spencer ni el darwinisme social, de manera que se'ls presentava com una idea completament nova.

Els meus estudiants, quan recordaven la seua experiència en l'institut, explicaven: «I podies veure't a tu mateix molt clarament en cada estadi, en la manera en què pensaves i parlaves. Podies veure què deia la gent en les notícies a través dels seus ulls.»

Al mateix temps, la teorització de Kohlberg i els seus mètodes d'entrevista atreien una crítica vertiginosa. L'autor va admetre, front diversos col·legues, que els seus texts eren un poc polèmics, i n'exagerava algunes afirmacions extretes de les troballes empíriques per a «causar sensació», amb la intenció de ser provocatiu. Tal i com ell m'assegurava: «Aquesta és l'única manera per atraure l'atenció i que em prenguen seriosament, en la suficient mesura com per a suscitar crítiques». Prompte em vaig adonar que Kohlberg estava molt més preocupat en promoure el camp del desenvolupament moral que no a ell mateix i el seu propi treball. En l'afany, més o menys va establir el desenvolupament moral com un camp en sí mateix, encara que un de no massa extens.

Un indicador interessant i admirable d'aquell interès va ser la invitació de Kohlberg als seus detractors més bel·ligerants, per treballar en el seu centre, perquè desenvoluparen les crítiques amb la seua pròpia investigació. També va parar esment en què, en participar en la seua recerca, arribarien a comprendre molt millor la seua posició. Era notable quants d'aquells crítics senzillament no van entendre bé la seua teoria, o com se'n derivaven les afirmacions de les dades o com s'hi obtenien a partir d'un determinat disseny de recerca. No obstant, en instar als crítics a desenvolupar les seues posicions alternatives i conflictives, volia palesar la diversitat de punts de vista que podrien establir un camp propi.

Kohlberg sentia que les crítiques, a més, eren essencials per garantir l'honestat de cara a les seues afirmacions, i el forçava a desenvolupar mètodes de recerca més efectius. «Així és com es desenvolupa un programa experimental», mantenia. I és que el seu interès en un programa de recerca –no només en una sèrie d'estudis aïllats–, hi estava profundament arrelat. Kohlberg és una espècie peculiar entre psicòlegs morals, per passar-se tota la seua carrera, des de la tesi doctoral fins la seua mort, desenvolupant el seu treball d'estadis evolutius.

Per a mi, el conjunt de crítiques més interessants va arribar amb les teòriques feministes. Argumentaven que el marc implícit de tot el conjunt del seu programa estava esbiaixat. La influència del biaix del sexe patriarcal podia trobar-se en la forma en què elaborava els dilemes per a les entrevistes i les preguntes sobre cada dilema, en com va categoritzar les respostes i en com va interpretar el patró temàtic d'un protocol de resposta. Atès que aquest biaix és altament omnipresent i implícit, descobrir-lo és una autèntica revelació. Alguns

elements d'aquesta crítica eren indiscutiblement vàlids. Kohlberg va dur a terme el seu estudi inicial exclusivament amb subjectes masculins, a qui després va seguir durant la seua vida en un estudi longitudinal concertat. Això no va ser error seu en el disseny de la investigació: sols una escola masculina va acceptar aquest tipus d'investigació en les seues aules. Els pares i mares s'oposaven a què s'ensenyara als seus fills que per a un dilema moral hi havia, possiblement, més d'una opció vàlida i no una única resposta correcta. No obstant això, els estadis es van construir originalment, en aquest estudi, amb altres etapes posteriors que n'han seguit l'exemple.

Altres crítiques qüestionaren el rigor de la qualitat dels mètodes d'entrevista i el fet de recórrer a sistemes altament filosòfics per a interpretar el judici moral, el seu grau d'adequació o legitimitat. Algunes assenyalaren la influència de la ideologia política en la interpretació dels seus resultats, i s'inclinaven cap al liberalisme. Els biaixos teòrics de cara al racionalisme i els principis morals en detriment dels valors i el caràcter de les virtuts, constituïren una altra base de les crítiques, en què jo hi vaig contribuir. Alguns qüestionaren si el model biològic de Kohlberg, heretat de Piaget, continuava tenint sentit en una investigació biològica i psicològica més moderna –Kohlberg més tard es va referir a les descripcions dels estadis utilitzant «metàfores biològiques»–.

Tot i això, altres crítics van qüestionar el biaix estructuralista en l'ús del model d'estadis, en contraposició amb un continu del desenvolupament, més fluid i flexible –ací vaig defensar el seu enfocament en oposició a Rest, Nucci i altres col·legues–. Sorprenentment, observadors culturals i antropològics qüestionaren que els estadis estigueren determinats culturalment, malgrat que Kohlberg ho confirmés amb dades creuades entre cultures; també qüestionaren si els estadis «autònoms» més elevats en el seu esquema existien realment, amb la consideració de les poques dades transculturals trobades específicament per a ells. Complien aquests estadis els autèntics criteris piagetians per a ser qualificats com a estadi o etapa sota qualsevol circumstància? Conjuntament, aquests atacs van conformar tota una literatura crítica amb una defensa pública ben forta i controvertida.

Tanmateix, amb el temps, esdevingué obvi que aquells crítics eren reticents a admetre investigacions addicionals lliures de biaixos que validaven els resultats originals obtinguts per Kohlberg. Es van executar estudis longitudinals més curts i transversals amb mostres mixtes. A més, es va modificar substancialment tota la manera en què es puntuava el seu estudi longitudinal, i s'instaurà un nou sistema de categorització lliure de qualsevol dels biaixos al·legats. Es va realitzar «cegament», on cada anotador s'encarregava d'un únic ítem, no del protocol d'entrevista complet. Açò en mitigava els biaixos de la investigació però significava la pèrdua del patró de resposta per a l'anotador; de tota manera, allò que es mesurava era el sistema de raonament del subjecte, el qual es revela-

va amb aquest patró. Sorprenentment, els resultats van confirmar les categories originals, ja que van corroborar els estadis tal i com havien sigut descrits. Açò fou més que tranquil·litzador per a Kohlberg i els seus companys. Durant les noves anotacions, havien estant preguntant-se amb angoixa si es confirmarien els estadis originals en algun moment; el seu alt grau de preocupació, de cara a convèncer els crítics, en va ressentir la integritat del cos de la investigació, però els resultats originals eren tan sòlids que guanyaren la batalla a les crítiques.

Els crítics també eren reticents a comparar punt per punt la seua escassa evidència i teorització amb la de Kohlberg i els seus col·legues. Com és comprensible, aquests investigadors no estaven tan compromesos amb el desenvolupament del programa de Kohlberg i, per tant, no es van mantenir al corrent de la seua investigació el temps suficient per veure si els canvis constants que es produïen n'acomodaven les seues postures. Era un fet insòlit defensar una teoria del desenvolupament, investigada longitudinalment durant el cicle vital d'uns individus concrets i que es desenvolupara amb ells.

En mirar cap a enrere, comprenc que moltes d'aquestes postures crítiques no es dirigien, pròpiament, a l'enfocament d'en Kohlberg. No comptaven amb una forta anàlisi conceptual ni suport, tampoc es basaven en dades significatives. Eren conjectures, meres hipòtesis publicades en premsa, per a posteriorment ser «alliberades». Açò es va produir sense la suficient discussió, amb un conjunt d'anades i vingudes per veure si arribaven a alguna conclusió. Tot i la quantitat de crítiques, la probabilitat de què els observadors hi coincidiren en almenys una, va convertir la controvertida tesi de Kohlberg en problemàtica. El que inicialment era una mera impressió, portà a la conclusió de què la crítica havia guanyat i que la seua teoria quedava desacreditada, en gran mesura. De fet, les crítiques per separat eren massa dèbils per aconseguir tal proesa, i juntes únicament assenyalaven possibles punts dèbils que calia revisar. Res que poguera competir amb la riquesa acumulada dels estudis que reforçaven la posició de Kohlberg, reunida amb les dades d'investigadors de tot el país i del món. Cap comentari conceptual podia coincidir amb la complexitat teòrica i l'extensió de la seua obra, ni tan sols en els diferents punts, on la seua qualitat podria minvar.

Els crítics, des de les primeres presentacions, van tractar la teoria dels estadis com un pacte consumat, quan en realitat era un objectiu mòbil, un programa en desenvolupament, amb les dades acumulades i la seua teoria en continua revisió. Aquest és l'avantatge d'un programa respecte als estudis concrets. Foren pocs els que prestaren atenció continuada a la radical redefinició de les descripcions dels estadis, dissenyada especialment per a gestionar les mancances i distorsions assenyalades pels crítics, així com per a actualitzar i enfortir el mètode d'investigació. Pocs atengueren les rèpliques de Kohlberg, tot i que s'apreciaven algunes defenses enèrgiques de reclamacions importants –la meua especialitat–.

En general, malauradament, aquestes publicacions no ofereixen el *glamour* d'una postura innovadora sobre les incursions de Kohlberg en aquell camp. Les revisions són bastant menys interessants que un anunci innovador. Així, alguns dels col·legues no mostraren la paciència necessària per avaluar els canvis en la postura de Kohlberg, ni tan sols en el grau en què la mostraren els crítics que avaluaren la seua visió primerenca i les seues publicacions, per tal d'esbrinar quins aspectes de la teoria podrien ser salvats i rehabilitats. La Psicologia és una disciplina ocupada en l'atenció cap a múltiples direccions i, una vegada les impressions es conformen –independentment de si són antiquades, excessivament generalitzades o no– romanen en la ment dels qui les perceben. A més, aquells que sols havien estat pendants de la crítica catalogaven la visió, generalment, de negativa. Això significava que, al final, el programa de Kohlberg podria haver aportat la teoria amb les dades més rigoroses i més derivades de la investigació empírica de totes les ciències socials. O així es podria argumentar. Aquestes contribucions foren de col·legues com Colby i al., els quals varen reavaluar l'estudi original complet, en què empraven categories i mètodes d'avaluació revisats i millorats.

Vaig descobrir que les meues pròpies crítiques sobre la teoria i el mètode de la recerca de Kohlberg eren elogiades per molts, a més de comprovar-ne els efectes negatius en el desenvolupament i el finançament dels seus projectes arreu del món. Això em va fer canviar, en part, de crític a defensor. Anne Colby es referia a la meua resposta als seguidors amb aquestes paraules: «Deus ser una de les poques persones que amonesta als qui elogiaven el teu treball». Realment el sobre-lloaven. En el Centre, les crítiques recíproques eren una manera d'avançar, i l'interés de Kohlberg per la Filosofia el va fer pensar en la crítica recíproca com el mètode principal de la recerca conceptual de l'àrea en qüestió. Aquesta pràctica es va fer pública –en diverses publicacions– amb la finalitat de divulgar-ne el mètode, normalment quan ja havia resultat interessant per als assistents a les conferències de Kohlberg. Malgrat això, va ser interpretada d'una manera molt diferent pels lectors que no hi havien assistit.

Molts romanen com a admiradors i conservadors de la teoria dels estadis de Kohlberg, els seus enfocaments teòric i empíric i com ambdós es combinaven. El seu treball continua ensenyant-se en molts llocs, i algunes investigacions es duen a terme amb el seu sistema. De fet, hi ha psicòlegs que no pensarien mai en introduir als seus estudiants en aquell camp, sense abans presentar la teoria dels estadis de Kohlberg en el seu recorregut recent. No obstant això, la majoria dels seus escrits que s'anomenen a ells mateixos com a «post-kohlbergians» no es construeixen a partir de la seua teoria, ans tractarien de fugir de la seua herència. No la reconeixen com una investigació corroborada, en un moment en què el seu llegat és més clar. Fins i tot, les raons de Kohlberg per a realitzar programes de recerca en comptes d'estudis separats no es prengueren prou seriosa-

ment. Cap sorpresa si considerem l'esforç científic i el finançament necessaris, sense mencionar els concisos i enfortits resultats assolits, els quals són difícils d'aconseguir aprofundint més i més en el mateix camí, en comptes de començar de nou en una altra direcció –però això no parla de la ciència implicada–.

En retrocedir la perspectiva cap al projecte kohlbergià, aquest seguiment de les tendències de moda és lamentable, i ho és allà on ocorrega en les ciències socials. Les ciències socials haurien de ser menys sensibles a les tendències de moda i més amatents a la seua validesa, i se'n conserva allò útil dels enfocaments, per seguir en la recerca. Si ho mirem des d'una altra disciplina –la Filosofia–, ajuda a emfatitzar les virtuts de «l'enfocament dels estalvis». Fora de la Filosofia, la conservació o manteniment conceptual és vilipendiat com un debat que no s'acaba mai –«les mateixes opinions continuen discutint-se per sempre, però com ocorre amb les tendències de moda, la seua popularitat va i ve»–. Una altra manera de veure-ho és que no tenim prou realitat empírica per a rebutjar les nostres asseveracions, les quals deriven de les dades en menor mesura, especialment, en l'ètica. Es tracta d'una fal·làcia naturalista, després de tot.

Com a conseqüència, cal que pensem en cada proposta que pot rebutjar les nostres idees, en cada objecció vàlida. En alguns moments pensem que les tenim, almenys fins que alguna cosa canvie el marc del debat. Llavors, ens desplaçem a una visió menys desenvolupada. Després d'un temps, algú visualitza el problema d'una manera totalment diferent, potser per l'ús d'avanços, models i dades d'altres camps. Açò desvetlla noves objeccions, que gestionades, per tornar a començar. El fet de què algunes opinions puguen suscitar crítiques i debats les situa correctament al paradigma. Aristòtil, Mill, Kant, Hume, probablement sempre estaran presents en algunes versions de les seues posicions respecte a la virtut, la recerca del bé i la defensa del dret i la justícia.

Tot i que fa anys que vaig deixar d'impartir el meu curs de desenvolupament moral, últimament he tingut la sort de comptar amb els treballs, sobre la filosofia política, d'estudiants implicats. Els plantejaments n'inclouïen components de l'entrevista psicològica. El tema era la democràcia com a fenomen social front a la democràcia com a fenomen polític. Allò que em va sobtar en llegir les seues entrevistes va ser com els estadis de Kohlberg hi sobresortien, i eren tan obvis en les respostes dels estudiants que em van sorprendre. Com en els anys en què vaig treballar íntimament amb l'equip de Kohlberg al Centre, les dades semblaven «situades» a propòsit, com si els subjectes hagueren estat preparats per un advocat per dir determinades respostes al tribunal, fins i tot, les mateixes frases. Entrevistador: «I per què no deuries incomplir mai les lleis?» Entrevistat: «en cas contrari hi hauria anarquia i caos». Com a anarquista que vaig ser en una època, sempre m'ha sorprès que, en l'estadi número, 4 els subjectes feren una distinció real entre les dues alternatives, ja que en la literatura anarquista són més bé antònimes, per això que el seu famós símbol d'una A dins la lletra O significa «l'Anarquia és Ordre».

A l'interior del Centre

Encara hi ha més motius per a prendre el programa kohlbergià seriosament, i són els que ens proporcionen una explicació detallada de per què un psicòleg concret –Kohlberg– dedicà tota la seua vida a aquest programa d'investigació, i com va ser capaç d'implicar a un vast grup d'investigadors en treballar amb ell al seu costat.

La investigació kohlbergiana no estava dirigida merament a la ciència. La seua finalitat no era «simplement» arribar a conclusions, després de recollir informació objectiva i d'interpretar-la de la millor manera possible. Sens dubte, no estava destinada primordialment a les publicacions ni a l'obtenció de recursos.

Lawrence Kohlberg tenia una visió, i per tal d'assolir-la, va prioritzar allò que sols pot ser titllat de causa i d'una causa noble, que mereixia dedicació, com ho va mostrar al llarg de la seua vida, on la majoria hauria sentit el valor d'unirse. Era admirable, excel·lent i estimulant. Era una aproximació poderosa a «fer del món un lloc millor». I així va succeir.

La investigació de Kohlberg fou dissenyada com una aplicació a la vida de la gent normal i corrent, al seu sentit de la moralitat, a la seua motivació per tindre'n cura, per a seguir les guies morals en les seues interaccions amb els altres i a assolir responsabilitats socials. Aquesta és una de les raons per les quals va rebutjar ser membre del departament de Psicologia de Harvard, i es va quedar a l'escola d'Educació.

Va veure més enllà de la consciència moral individual, i va albirar les comunitats morals. Va treballar incansablement per a crear-les i sostindre-les amb la col·laboració dels col·legues del centre, el qual en sí mateix ja era una comunitat, i com a tal treballava en la investigació. L'objectiu era construir comunitats unides i íntimes, en les quals es desenvoluparen forts lligams personals; i on la generositat, ni més ni menys –inclòs l'amor–, desenvoluparien i desvetllarien la millor part de les persones: justícia, sí, però també benevolència. En els primers escrits de Kohlberg, els més destacats, es parlava de l'amor, seccions senceres es destinaven a l'amor moral. Mentre que ell i la seua inclinació kantiana parlaven constantment de justícia, l'amor moral va ser un component comú de les seues teories, a més de respecte i inquietud. Com en Aristòtil, l'amor es considerava una motivació necessària per als membres de la societat, que es preocupaven per la justícia i la moral generals, per tal de considerar que la resta eren prou dignes com per merèixer-ne la confiança i el respecte. No obstant, era una qualitat valuosa per sí mateixa.

Així doncs, hi ha cap dubte, que els qui compartíem el seu cercle més íntim, els qui treballàvem al Centre, érem una família? Que alguns de nosaltres vivíem junts, ens enamoràrem, ens casàrem i esdevinguérem –i romanem encara– totalment fidels i units al nostre mentor? Kohlberg va recomanar que tots

aquells qui es casaven informalment verbalitzaren una espècie de contractes matrimonials, com si foren contractes socials informals –no legalistes–; havien d'explicitar, a més, les seues respectives expectatives i com hi participaria cadascú. A més a més, va pensar que calia incloure els contractes de separació i divorci o, almenys, calia parlar-ne. Així: «Si alguna vegada ens separem, quina en podria ser la causa? Quines raons podrien ser il·legítimes? I quines il·legítimes? I si l'expectativa de com us tractaríeu uns als altres dividira les pertinençes, continuaríeu sent amics?»

Tot i que pot semblar pessimista, inclús mòrbid, la idea era no sobrevindre d'imprevist a aquells a qui estimaves, en les expectatives que hi tenies ni tindre ressentiments cap als límits que n'hi marcaven. Fins i tot, si pensaves que havies de ferir-los, a l'hora de deixar-los, volies assegurar-te de què ho anticipaven des d'un principi, que ho entenien, que comprenien els teus motius i els teus sentiments. Ho sabies de bestreta. Estaves preparat i t'havien fet constar els pros i els contres del matrimoni. Altrament, nosaltres, els qui ens estimem d'una altra manera, som sorprenentment pitjors l'un amb altre, en comparació a què ho és açò. No atenem als sentiments i vulnerabilitats de l'altre en les coses importants, sinó que mantenim moltes coses per a nosaltres, no les compartim, la qual cosa deriva al perjudici mutu. Construïm i ens carreguem de ressentiment mútuament, a causa de les expectatives que no havíem gosat compartir. I això pot acabar en un tracte molt injust i irrespectuós entre ambdues parts.

És més, al centre, en la nostra dedicació a Larry, el vincle era molt crític i autocrític. Kohlberg ho gaudia. Inclús a la comunitat del centre va sorgir el treball altament crític de Gilligan, on va ser tutoritzada durant un temps, es va relacionar amb ell i va tindre el seu suport des de l'inici de la seua investigació. Kohlberg, durant el moment més difícil, sovint comentava als defensors: «Mireu, té part de raó». Els dos van romandre en contacte al llarg del seu treball.

Arran la mort de Kohlberg en 1987, la gent del centre encara continuem sent una família. El primer de nosaltres que va morir fou Betsy Speicher. La notícia es va difondre ràpidament pel grup, i instantàniament compartírem el nostre dol. Eren llàgrimes sinceres, no simples lamentacions.

Per a molts de nosaltres no hi haurà mai cap temps com el del Centre. Et despertaves com a part d'una causa que veies avançar, per a treballar en escoles o, en el meu cas, en presons. Veies com ments i caràcters joves milloraven el seu interior, la seua motivació moral, i a més comprovaves que «els estadis» en les comunitats gestaren un major respecte entre els seus membres. Aquesta inspiració i aquest progrés van fer d'aquesta una causa sagrada en els nostres cors.

En cap altre lloc es feia tan evident aquest progrés com ho era en els presoners que es preparaven per al seu alliberament, els quals deien coses com: «Quan ixca d'ací, com em mantindré íntegre, sense infringir cap llei i acabar

tornant ací? No tinc res que es pugui comparar a aquesta espècie de comunitat a qui puc acudir i que siga tant compassiva i respectuosa amb mi, un lloc on tenim expectatives elevades sobre com serem tractats, on reps un tracte just. Ni els meus millors amics són així. Ells t'arrossegueu a les drogues, sense parar-se a pensar un segon si això t'ajuda o et mata. El carrer és un lloc fred i hostil, mentre que ací ets l'encarregat de responsabilitats que allí serien menyspreades i ridiculitzades. Per què hi ha gent que pensa que ha de fer això? Ací si tinc una discussió amb la meua família, la gent s'adona immediatament del meu canvi d'humor, em pregunten si podem parlar-ne. I això, no només dels amics íntims d'ací, sinó fins i tot aquells que són estranys i que sentia que eren els meus enemics. On aconseguixes això en l'exterior?»

Jo estava a càrrec de l'entrenament per assessorar als treballadors de la presó i els propis presoners. Estaven molt més entusiasmats per aprendre que no els meus estudiants d'alt nivell de la universitat, dedicats a les seues comunitats. I volien fer allò que les faria millors membres de la comunitat. «He arribat als estadis» deia algú, com si es tractara d'una religió, d'una conversió. Al principi em va sobtar. Què està passant ací, algun tipus de secta dels estadis? Però amb el temps vaig entendre que es referien a la consciència, la brúixola moral. L'estimaven de la mateixa manera que els infants estimen l'art, el seu domini. Sentien que podia ajudar-los a controlar les seues vides, però que alhora podia fer-los passar de ser individus menyspreables que maltracten a la gent a ser individus a qui es pot admirar. Els encantava deixar un sentiment de trobada.

Vaig poder veure com açò va afectar a la seua autoestima, quan vaig portar a alguns, en llibertat per treball, en cotxe a la meua universitat. Vam fer una hora tard, esperava trenta estudiants i n'hi havia uns cent, asseguts en els corredors, en els marcs de les finestres –jo tenia grups grans, per tant, no em va estranyar–. Els presoners, en canvi, es trobaven intimidats, realment humiliats i podia apreciar que se sentien inferiors i avergonyits d'ells mateixos. Em deien «Estàs de broma? Ací els estudiants són com gent rica, van a les millors escoles, tenen aquests cotxes tan cars, nosaltres som com “xusma” per a ells, l'escòria». Tan durs com podien ser en la unitat, ací clavaren els ulls en el sòl, capbaixos i sense alçar la mirada, des del moment en què els vaig fer seure.

Els vaig parlar tendrament, i els recordí que eren experts –en la seua comunitat– de la justícia, i que aquests estudiants n'eren totalment ignorants. Al torn de preguntes, en què s'alçaren moltes mans en l'audiència, però quan tocava el torn de les respostes no vaig aconseguir que cap dels meus acompanyants contestara, ni tan sols que mirara al front. En veu baixa, vaig compartir alguns mots vulgars amb els reclusos per tal d'espavilar-los. Finalment, un d'ells es va atrevir a parlar, en un discurs quasi inaudible. Per a la seua sorpresa, immediatament va obtenir una pregunta de seguiment, en la qual l'estudiant repetia

allò que ell havia dit, i ho confirmava. «Aquest estudiant ha repetit les meues paraules exactes, les recordava com si les haguera llegides d'un llibre o dites el seu professor». No va alçar la mirada, però aquesta vegada va respondre més assertivament –almenys, d'una manera prou audible–.

Es van plantejar moltes més preguntes, algunes que provocaven als reclusos, altres que els interessaven, altres que els oferien l'oportunitat de relacionar-les amb alguna anècdota preferent. Abans de que te n'adonares, els reclusos estaven parlant com professors, experts en la seua àrea, no s'esteniè exactament en les seues explicacions, però mostraven que sabien d'allò de què parlaven i corregien les concepcions equívokes dels estudiants. La sessió d'una hora de només preguntes va durar vora tres hores. Llavors vaig tancar. «Tinc un toc de queda per a tornar-los o la policia perseguirà el meu cotxe», vaig explicar.

De retorn, vam fer tard al toc de queda. No obstant això, va ser positivament encantador escoltar als reclusos parlar atabalats i excitats, en el cotxe. «Aquests *tios* realment volien escoltar allò que teníem a dir. No paraven d'assenyalar a cadascuna de les nostres paraules. Érem com els SEUS professors.» Els reclusos no es podien creure, de cap de les maneres, que tenien alguna cosa bona a oferir. Estaven al·lucïnats, commocionats per la seua nova posició. De fet, sabien moltíssim sobre la teoria del pensament de Kohlberg. A més, quan es va qüestionar l'ús d'una teoria, en reclusos, com a adoctrinament, van buscar orientació en el procés de Kohlberg per a avenir-se. Així, els van explicar què era l'adoctrinament, com nosaltres els investigadors havíem d'obtindre el seu consentiment, uns dies abans de començar el programa. Els explicàrem que no hi havia cap recompensa per donar el consentiment i que, de vegades, resultava més difícil d'acollir al principi, que podria ser frustrant una vegada començat i que alguns voldrien abandonar –fins i tot només després d'un dia–. Vam assenyalar, inclús, que alguns membres del personal i alguns guàrdies es podrien molestar perquè ells exerciren el seu dret al vot contrari al del personal.

Quan van ser desafiats per uns pocs estudiants d'esquerres que venien des de la Gran Bretanya, van respondre:¹

—No, no; estic oprimat pel racisme i la classe, sí. Però a la presó no hi ha cap forma d'opressió. Veuràs, «m'agrà» robar. Tu em convides a ta casa, buscaré entre el teu gènere. Inclús si Bill em convidava a la seua, jo ho faria. Vaig fer molts diners, al respecte. Vaig ser pobre. Però continuava robant. Estic acostumat a això, és «lo» meu. I també me se dona molt bé, amb excepció d'aquesta detenció. Eres bo en alguna cosa? «T'agrà» fer-ho? Tens una rutina? «M'agrà» robar, és la meua feina, què? O almenys ho era.

1. Aquest monòleg, a petició de l'autor, preserva l'estil amb errors ortogràfics del text original.

Estava tan orgullós d'aquestes persones i el seu rendiment! Independentment de si aquest havia entès o no la divisió en classes socials, defensà la seua visió contra la gent a la que va percebre com els seus superiors, sobretot intel·lectuals.

Encara que no vam rebre mai finançament i no vam poder emprendre les nostres idees d'una altra manera, confiava en crear una residència per a després de l'alliberament dels empresonats. Allà, la comunitat podria esdevindre una comuna econòmica. Com que els exconvictes tenen gran dificultat en trobar un lloc de treball, la idea era ensenyar-los algunes competències simples que els permeteren començar negocis modestos –un d'automobilístic i de jardineria–. Es compartirien els discrets beneficis en forma de salaris. Es tractava d'una inversió fixa de capital reduït per començar. L'*Associació per a Homes de Negocis Retirats* els podria ajudar a prosperar. Ells serien voluntaris. Dissenyarien i planificarien millores en els seus treballs, mentre visqueren junts, a més de mantenir-se els uns als altres allunyats de les temptacions del carrer, i s'aconsellarien mútuament, pel que fa a les frustracions que pogueren conduir-los a reincidir en la beguda o la droga, al carrer. Certament, era la mala relació amb les respectives famílies allò que més els afligia.

A més de proporcionar suport i respecte mutu, aquesta configuració podia comportar noves projeccions. Podria començar sent un negoci secundari, de baixa intensitat de capital. Quan, un any més tard, vaig anar a treballar al Senat dels Estats Units, vaig aconseguir un lloc on treballava per a la comunitat dels negocis menuts, amb l'esperança de finançar aquest tipus de projecte, a través d'un banc federal per a préstecs minoritaris. La meua esperança era establir una nova legislació dirigida als presoners, però els sindicats la van bloquejar.

Els crítics de la teoria de Kohlberg protestaven que el raonament que nodria la manera en què l'interpretava i com mesurava la millora, no era racional; sinó molt individualitzada, fins i tot, individualista. Llavors, com esperar que totes les seues intervencions, en el sistema escolar i les institucions penitenciàries arriben més enllà de la relació amb els membres de la comunitat? Açò també és un biaix menys liberal que comunitari, un de socialdemòcrata, potser. No es poden reconèixer les conseqüències d'una idea sense rastrejar-les –és a dir, que ni tan sols es puga reconèixer allò que defensa una idea– si no es consideren les seues conseqüències.

Aquests fonaments em van convertir, almenys en part. La meua introducció en aquesta àrea d'estudi no podia ser més escèptica –el primer que li vaig preguntar a Kohlberg, pel que fa als estadis, va ser: «És una broma?»–. No obstant, durant el següent any, l'elevada aglomeració de dades que sostenien i confirmaven els estadis una i altra vegada, m'influïren i em van convèncer. Eren masses i masses de dades de tot el món. La voluntat de Kohlberg de basar la

seua teoria en dades va captar gran part de la meua credibilitat. A la fi, poc abans del suïcidi de Kohlberg, em va acusar de creure en els estadis més que no ell.

Ningú, a banda de mi, parla de la seua mort com un suïcidi. Com que sé més de depressió i paranoia ara que llavors, sospite que la causa va ser majoritàriament química, un dèficit en el funcionament dels transmissors. Els símptomes teòrics, els quals crec que eren més racionalitzacions que, com la seua condició li feia sentir, sensacions còsmiques. Durant molts estius, Larry i jo caminàvem per les platges de *Cape Cod* a poqueta nit, mentre escoltàvem el murmuri de l'oceà ressonar a les dunes i veiem com l'angle de la llum descendia i ens ensopegava a la cara. Els nostres temes de conversa versaven, sempre, sobre qüestions existencials –de les quals s'ha ocupat originalment la Filosofia– preguntes sobre el sentit de la vida, sobre el valor de la persona, el nostre lloc en el món, si és que hi té algun sentit. A la nit, Kohlberg afavoria el fet de què llegírem poesia junts, per a la qual cosa ofería el saló del seu xalet. Pensava, potser massa sovint, sobre tot el que allò volia dir, allò que ell va anomenar l'estadi metafòric núm. set o l'estadi metaètic núm. set. Era estrany no discutir els afers relacionats amb la investigació, amb la teoria dels estadis, sobre els crítics i les seues postures, sobre el desenvolupament moral com un camp, sobre les comunitats envers les quals era tan devot. Tot i això, l'únic del que ell desitjava debatre era sobre la mar i el cel.

Final

Durant les últimes setmanes de la seua vida, no el vaig poder convèncer de què els seus col·legues més pròxims i rellevants no havien perdut el respecte que tenien envers les seues capacitats, ni envers les seues idees. Aquella perspectiva, probablement, estava menys basada en l'observació i bons arguments que no en el trastorn, en com et fa sentir sobre tu mateix i les teues expectatives de futur. Altres van intentar noves intervencions psicoterapèutiques, mentre que ell sentia que ja li havia passat el seu temps i que tenia pocs motius per continuar la seua investigació i, conseqüentment, per a viure. Quan va desaparèixer amb el seu cotxe i trobàrem la seua cartera prop d'una platja, per la zona de l'aeroport Logan, de Boston, «la gent del centre» vam recórrer junts la platja, amunt i avall, buscant qualsevol pista seua. Vam buscar junts durant hores. Va ser una tasca àrdua, però comuna i amb un gran significat. Larry, però, adorava la mar *per se*, a la qual mirava durant els capvespres, amb una espècie d'enyorança i, al final, es va oferir a ella.

Data de recepció: 11-11-2017

Data d'acceptació: 11-12-2017